

De terreur van de Vliegende Brigade in Aalst in 1944: van verzet naar criminele privé-militie

Hoe het verzet in Aalst een kwalijke naam kreeg

Reconstructie in 1949 van de moord op Herman De Vos; alle daders (uiterst rechts: 'kapitein' De Wilde) waren geïdentificeerd. © rijksarchief Gent

VAN ONZE REDACTEUR

MARC REYNEBEAU

BRUSSEL | Muzikant Jan De Wilde maakte er in 1970 nog een liedje over: 'En toen het eindelijk vrede was, werd iedereen haast gek, hij kreeg al gauw als feestcadeau een kogel in z'n nek'. Hij, dat was de Aalsterse onderwijzer Herman De Vos, die in de vroege ochtend van 14 september 1944, drie-kwarteeuw geleden, door het verzet werd geëxecuteerd.

Toen stond De Vos bekend als Vlaams-nationalist en collaborateur. Hij was stichter en leider van Vlaamse Kinderzegen, de Vlaams-nationalistische tegenhanger van de 'Belgische' Bond der Kroostrijke Gezinnen (nu: de Gezinbond). De vereniging zocht tijdens de oorlog in de schaduw van de fascistische partij VNV bij de Duitse bezetter een voorkeursbehandeling. Dat zou Herman De Vos bij de bevrijding zuur opleveren.

Nadat op 3 september 1944 de geallieerden Aalst waren binnengetrokken, begon de vervolging van de collaboratie. Ook De Vos werd opgepakt, maar op 13 september liet het gerecht hem en nog zes andere gearresteerde collaborateurs weer vrij. Tot groot onbegrip bij het in Aalst vrij actieve verzet. Even tevoren was nog een verzetsman gesneveld in een gevecht met een Duitse achterhoede en in het ook pas bevrijde kamp van Breendonk had het verzet voor het eerst volop inzicht gekregen in de gruwelen van de nazipressee.

'Een daad' stellen

Om het gerecht onder druk te zetten, wou het verzet 'een daad' stellen: eigenmachtig zo'n collaborateur liquideren. De keuze viel op de prominentste van de zeven die net waren vrijgelaten: Jozef Van Overstraeten (1896-1986). Hij leidde de Vlaamse toeristen- en automobilistenbond (VTB-VAB), gesticht als concurrent van het unitaire Touring. Via het VNV wou hij in de collaboratie een koepelorganisatie voor Vlaamse cultuur opzetten. Toen al klonk zijn naam in het flamingantisme als een klok, ook na de oorlog. Onder zijn leiding bleef de VTB-VAB nog decennialang een Vlaams-nationale strijdvereniging.

Jozef Van Overstraeten: gered door toeval. © advin

Jozef Van Overstraeten had met de VTB-VAB een naam die in de Vlaamse Beweging klonk als een klok. Maar in 1944 ontsnapte hij slechts nipt aan de dood. Historisch onderzoek werpt nieuw licht op een bevrijdingsmoord in Aalst van 75 jaar geleden.

In de late avond van 13 september ontsnapte Van Overstraeten – die uiteindelijk niet vervolgd zou worden als collaborateur – slechts nipt aan de dood. Per toeval: toen verzetsslui hem kwamen ophalen, was hij niet thuis. Dat schrijft de jonge historicus Robbe Meerpoel in het volgende nummer van het tijdschrift *Wetenschappelijke Tijdingen*. De verzetsmannen zochten en vonden een alternatief in Herman De Vos, die even later in burgemeente Haaltert stierf onder de kogels. Hij of Van Overstraeten, het maakte niet uit, 'als de daad maar gesteld was'.

In Aalst bleef de liquidatie toe de beëindiging spreken, zoals in dat liedje van Jan De Wilde. In 2017 eerde het door de NVA geleide stadsbestuur De Vos door een straat naar hem te noemen, weliswaar een doodlopende zijweg van de Geraardbergestraat. De herinnering ziet deze moord als een criminele uitwas van het communistische verzet. Maar die perceptie klopt niet, toont het onderzoek van Meerpoel aan.

De liquidatie was het werk van de Vliegende Brigade, die werkte in opdracht van een bij de bevrijding opgerichte onderzoekscommissie. In die commissie zetelden leden van de vele lokale verzetsgroepen, zoals het Onafhankelijkheidsfront (OF), en van het stadsbestuur van Aalst. Het OF had een stevig palmares in het verzet en was politiek pluriform; het was wel opgericht vanuit de communistische partij, maar zij was daar in snel in de minderheid.

Nog een tweede moord

De Vliegende Brigade was zowat de gewapende arm van de onderzoekscommissie. Maar ze trad almaar gewelddadiger en eigenzinniger op en wakte bij de overheid, ook buiten Aalst, snel argwaan. Onder impuls van haar feitelijke leider Leon Bocken, een communist die als gezant van de nationale leiding van het OF in Aalst veel ontzag afdwong, ontrok de Brigade zich steeds meer aan elke controle. Ze bleef gewapende acties uitvoeren en schrok er niet voor terug om magistraten te intimideren. Haar 'kapitein' Louis De Wilde werd zelfs gearresteerd, maar hij ontsnapte naar Frankrijk en verzeele in de onderwereld van Marseille. De Franse politie kon hem arresteren en leverde hem aan België uit.

Wisten velen in Aalst wel wie Herman De Vos had vermoord, het onderzoek ernaar schoot niet op. En dat was vast zo gekleefd als er geen volgende moord was gevolgd, op 15 mei 1945, op de liberale oorlogsschepen Pierre Cornelis. Het onderzoek leidde snel naar de Vliegende Brigade en haar nieuwe rijzende ster, Dominique Walraef. En naar het motief: Cornelis zou het zwijgen opgelegd zijn omdat hij wist dat Walraef in de oorlog verzetsslui bij de Duitsers had ver-

In Aalst vonden het verzet en de politiek dat het gerecht te laks optrad tegen de collaboratie

Om in de stad macht en invloed te verwerven, maakte Leon Bocken van de Vliegende Brigade zijn privé-militie

De Vos: toevallig slachtoffer. © advin www.wt.be

klikt. Bekenntnissen over deze moord lokten ook verklaringen in de zaak-De Vos uit, en zo belandde beide liquidaties in 1948 en 1950 bij het assisenhof.

Machtswellust

De moorden brachten het OF en zeker de communistische partij in opspraak. Het gerecht en de kranten – en, aldus Meerpoel, via die weg ook de historiografie – zagen het geweld van de Vliegende Brigade slechts als communistische terreur. Maar in de zaak-De Vos handelde de Brigade niet op eigen initiatief. Op 13 september 1944, bij de vrijlating van de zeven collaborateurs, was het de onderzoekscommissie die het gerecht met 'een signaal' de orde wou roepen en haar Vliegende Brigade inschakelde. Die kon zich dus 'geëkt' voelen door de commissie toen ze de bekendste van de zeven, Jozef Van Overstraeten, ging neerschieten – met De Vos als geïmproviseerd alternatief.

Daarna weekte de Brigade zich wel degelijk los van de Aalsterse onderzoekscommissie. Al snel onderdield ze geen structurele banden meer met het georganiseerde verzet of de communistische partij. Onvrede over haar acties leidde zelfs tot een breuk in het OF in Aalst. Leon Bocken bleek vooral eerder marginale figuren in 'zijn' Vliegende Brigade te verzamelen, waarbij het communisme, aldus Meerpoel, 'vooral als dekmantel' diende. Bocken was uit op persoonlijke macht en invloed in de stad en zette de Brigade in als zijn privé-militie. Toen hij en de zijnen voor de rechter kwamen, kregen ze dan ook nooit steun van de communistische partij of van verzetsorganisaties. Die wisten maar al te goed hoezeer de Vliegende Brigade hen in diskrediet bracht en zo bijdroeg tot een mythe die het verzet ook nu nog ten onrechte alleen associeert met criminaliteit of communistische agitatie.

Het Onafhankelijkheidsfront op patrouille: diskrediet. © advin

BOSSSES IN DRESSES

DI 01.10
NA 16.00
Celeste
WO 02.10
17.00-19.00
Little Simz - April + Vesta

MA 03.10
Jamila Woods
ZO 10.11
Sudan Archives
DI 25.11
Sampa The Great
DI 26.11
Yseult

OKTOBER

DI 01.10
Madrugada
WO 02.10
Tiny Moving Parts
+ Microwave + Lizzy Fanall
DO 03.10
Reena Riot
VR 04.10
Smooove & Turrell
VR 04.10
Deathaven / Touché Amoré
+ Portrayal Of Guilt
ZO 05.10
Jordan Raikai

SEPTEMBER

VR 13.09
Dope Lemon - Philemon
ZA 14.09
Rosanne Cash & John Leventhal

ZO 08.10
Bill Callahan - Dallas Acid
DI 08.10
King Gizzard & The Lizard Wizard
+ Stonefield + Orb
+ A late night show with King Dick
WO 09.10
King Gizzard & The Lizard Wizard
+ Stonefield + Orb
+ A late night show with Pixvae

FR 20.09
Freaky Age - Pavlove
ZA 21.09
AB40 Kick-off: curated by 2manydjs (DEEWEE) + Nosedrip (Stroom)
ZO 22.09
AB40 Kick-off: Global Street Sounds / Auto-loze Zondag: La Yegros + Daniel D'izdonu + Susobrinno
WO 25.09
ECHO Collective
plays Johann Johannsson's '12 Conversations With Thilo Heinzmann' + Martin Kohlstedt (solo) - Kerkconcert

DI 01.10
Nils Frahm
DI 08.10
Winston Surfshirt
VR 10.10
Dengue Dengue Dengue - Penya
ZO 13.10
AB40: 20 Years LeF10 on StUBru
DI 15.10
Le 77
WO 16.10
As I Lay Dying - Fit For A King + Chelsea Grim + Unearth
VR 18.10
Bobby Oroza
Niveau 4 XXL
The Dream Syndicate

AB & Beursschouwburg present:
Matias Aguayo
ZO 20.10
Naaz
DI 22.10
Killswitch Engage
WO 23.10
Sref Kamil Carlens & Band
MA 30.09
Opening Francis Vanhees's photo exhibition + live music by Sachli

26 + 27.09
Kommil FoD, oogst
DO 28.09
Braindance:
DJ Boring (live)
ZA 28.09
Changemakers Unite: Lancing campaign 11.11
MA 30.09
Opening Francis Vanhees's photo exhibition + live music by Sachli

KOOP JE TICKETS BIJ WWW.ABONCERTS.BE

DE BRUOCCKERE & BEURS | BRUSSEL CENTRAAL | ABONCERTS.BE MOBILITEIT

EEN CONCERT IN AB BEGINT BIJ MIVV / NEEM DE CONCERT TREN MET MIVBS

© 2019